

kâm 'ale'l-aḥkâm (nşr. Sâlih b. Abdülkerîm b. Ali ez-Zeyd), Riyad 1416/1996, neşredenin girişi, I, 13-113; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 18-20; Murâdî, *Silkü'd-dürrer*, III, 21; *Fihristü'l-Kütübḥâneti'l-Hıdiviyye*, III, 6-7, 28-29, 39, 47, 52, 88, 138, 140; Osman Mustafa et-Tabbâ, *İthâfû'l-e'izze fî târihi Gazze* (nşr. Abdüllatif Zekî Ebû Hâşim), Gazze 1420/1999, IV, 87-89; Serkis, *Mu'cem*, I, 641-642; Brockelmann, *GAL*, II, 404; *Suppl.*, II, 427-429; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 262; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1954, II, 45; M. Mutî' el-Hâfız, *Fihristü maḥtûṭâtî Dârü'l-kütübî'z-Zahiriyye: el-Fikhü'l-Hanefî*, Dimaşk 1401/1980-81, I, tür.yer.; II, tür.yer.; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 239-240; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 124-125; *Mu.Fs.*, IV, 150.

AHMET ÖZEL

TİMURTAŞI, Sâlih b. Muhammed

(صالح بن محمد التمرتاشي)

Sâlih b. Muhammed b. Abdillâh
et-Timurtaşî el-Gazzî
(ö. 1055/1645)

Hanefî fıkıh âlimi.

980 (1572) yılında Gazze'de doğdu. Hayatına dair ilk kaynak olan Muhibbî'nin verdiği bilgiler son derece yetersizdir. Aslen Hârizm bölgesinde Timurtaş köyünden ilim geleneğine sahip bir aileye mensuptur. Babası Şemseddin et-Timurtaşî ünlü bir Hanefî fakihidir. Yine bir fıkıh âlimi olan oğlu Muhammed et-Timurtaşî (ö. 1035/1626) genç yaşta vefat etmiştir (ailenin önde gelen şahsiyetleri için bk. Osman b. Mustafa et-Tabbâ, IV, 86-102). Timurtaşî önce babasından ders almaya başladı, ilim tahsiline Kahire'de devam etti. Muhibbî onun mezhep fîrûu konusunda derinleşmiş, araştırmacı bir âlim ve faziletli bir şahsiyet olduğunu kaydetmektedir.

Eserleri. 1. *Zevâhirü'l-cevâhiri'n-neḍâ'ir 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*. Zeynüddin İbn Nüceym'in *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* adlı eserinin hâşiyesi olup 1014 yılı Şâban ayında (Aralık 1605) tamamlanmıştır. Bazı kütüphane kayıtlarında şerh diye anılan eserin birçok nüshası bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 945, Hamidiye, nr. 500, 628, Esad Efendi, nr. 713, 714; Millet Ktp., Murad Molla, nr. 800; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 2382, Veliyyüddin Efendi, nr. 1147, 1148, 1149; Âtîf Efendi Ktp., nr. 774). 2. *el-İnâye fî şerhi'n-Nuḳāye*. Sadrüşşerîa'nın, dedesi Burhânüşşerîa Mahmûd b. Ubeydullah el-Mahbûbî tarafından kaleme alınan *Vikâyetü'r-rivāye*'yi ihtisar ettiği *en-Nuḳāye*'si üzerine yazılan bir şerhtir (Konya Bölge Yazmalar Ktp., nr. 435). 3. *Ebkârü'l-efkâr ve*

fâkîhetü'l-aḥyâr. Brockelmann, İbn Zâfer es-Sikillî'nin siyâsetnâme tarzındaki *Sülvânü'l-muâḍ' fî 'udvânî'l-etbâ'* adlı kitabına benzeyen eserin Berlin Kraliyet Kütüphanesi'nde bir yazmasının bulunduğunu belirtir (*GAL*, II, 390). 4. *el-Ḥaberü't-tâm fî zikri'l-arzî'l-muḳaddese ve ḥudûdihâ ve zikri arzî Filistîn ve ḥudûdihâ ve arâzî's-Şâm* (nşr. Hamed Ahmed Yûsuf, Kudüs 1418/1997). 5. *Zehrü'l-ekmâm fî aḥkâmî'l-ḥukûkâm* (İÜ Ktp., AY, nr. 1982). 6. *el-Cevheretü'l-muḍiyye fî ḥakḳı ebeveyi ḥayri'l-beriyeye* (Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 198). 7. *Fethü'l-mennân fî mefâḥiri Âli 'Os-mân* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2337). 8. *Feyzû'l-müstefiz fî mesâ'ili't-tefvîz* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1449, vr. 46-58). 9. *Şerḥu Mu'înü'l-müftî fî'l-cevâbi 'ale'l-müstefî* (Afyonkarahisar İl Halk Ktp., nr. 17383; bk. *Mu'cemü'l-maḥtûṭât*, s. 604). Babasının eseri üzerine yazılmıştır. Muhibbî, Timurtaşî'nin ayrıca *Şerḥu Târîhi Şeyḥilislâm Sa'di el-Muḥaşşî*, *Şerḥu'l-Elfiyye* (oğlu Muhammed'in nahve dair *Elfiyye*'sinin şerhidir), *Manzûme fî'l-fıkh*, *Şerḥu Tuḥfeti'l-mülûk*, *Risâle fî seyyidînâ Muḥammed ve aḥîhi Hârûn 'aleyhime's-selâm*, *Risâle fî 'ilmi'l-vaz'* adlı eserlerle birlikte birçok risâle kaleme aldığını belirtir ve Hayreddin er-Remlî'ye yazdığı bir mektubun başına eklediği şiirini kaydeder (*Hulâşatü'l-eşer*, II, 239-240).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlih b. Muhammed et-Timurtaşî, *Zevâhirü'l-cevâhir*, DİB İstanbul Müftülüğü Ktp., nr. 247, vr. 1, 207; *Keşfü'z-zunûn*, I, 99; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, II, 239-240; Brockelmann, *GAL*, II, 390, 401; *Suppl.*, II, 425-426; *İzâhu'l-meknûn*, II, 126, 583; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 423; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 195; Osman Mustafa et-Tabbâ, *İthâfû'l-e'izze fî târihi Gazze* (nşr. Abdüllatif Zekî Ebû Hâşim), Gazze 1420/1999, IV, 86-102; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şûrûḥ ve'l-ḥavâşî*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 182, 565; III, 1866; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 2006, s. 140; *Mu'cemü'l-maḥtûṭâtî'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Ânâṭûli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], I, 604.

MUHARREM KILIÇ

TİN SÜRESİ

(سورة التين)

Kur'an-ı Kerim'in
doksan beşinci süresi.

Mekke döneminde Burûc sûresinden sonra nâzil olmuştur. Adını ilk âyette geçen "tîn" (incir) kelimesinden alır. Sekiz âyet olup fâsılası "م، ن" harfleridir. Kur'an-ı Ke-

rîm'de yemin edatı vâv ile başlayan sûrelerden olup nüzûl sebebiyle ilgili herhangibir rivayete rastlanmamıştır. Müfessirler, mushafta bundan önce yer alan Duḥâ ve İnşirâh sûrelerinde Cenâb-ı Hakk'ın resulüne lutfettiği nimetler söz konusu edilirken Tîn sûresinde Mekke müşriklerinin inkârlarına karşı deliller ortaya koymanın amaçlandığını kaydeder (Mâtürîdî, V, 485). Bedenî, zihni ve kalbi yetenekleriyle insanın evrendeki konumu ve sorumluluğu ana fikrine dayanan Tîn sûresinin muhtevasını iki bölüm halinde ele almak mümkündür.

Sûrenin ilk üç âyetinde üzerine yemin edilen dört şeyden ilk ikisi incir ve zeytindir. Bunlarla, birer nimet olarak bizzat kendilerinin veya Cenâb-ı Hakk'ın daha önce vahiy indirdiği yerlerin kastedilmiş olması mümkündür. Yeminin üçüncü ve dördüncü unsurlarını meydana getiren Sînâ dağı ile "beled-i emîn" (Mekke-i Mükerrreme) göz önünde bulundurulduğunda ikinci yorum daha isabetli görünür. Böylece Yahudiliğin, Hristiyanlığın ve İslâmiyet'in doğduğu yerlere yemin edilerek (İbn Kesîr, XIV, 395) her üç dinin aslının bir olduğu ve hepsinin tevhid akidesinde birleştiğine işaret edildiği söylenebilir. Daha sonraki yeminin konusunu teşkil eden insanın tabiatında bulunan sayısız varlıkların en güzeli olduğu belirtilir. Râgıb el-İsfahânî, bu âyette geçen "ahsen-i takvîm" terkinini, diğer canlılardan farklı olarak insanın tabiatındaki her şey üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayan anlayıp kavrama yeteneği ve iki ayak üzerinde durabilmesi şeklinde yorumlamıştır (*el-Müfredât*, "kvm" md.). Kur'an'da insan türünün yaratılışına dair zikredilen özellikler bir arada düşünüldüğünde hem beden hem zihin hem his ve kalp yetenekleri bakımından üstünlüğü or-

Tîn sûresi

